

Mapa drogowa w sprawach frankowych – cz. 2

SZKOLENIE DLA OIRP W ŁODZI

**R.PR. DR HAB. MICHAŁ WOJEWODA
ADW. DR MARCIN KOSTWIŃSKI**

14.11.2024

Zagadnienia proceduralne dotyczące „spraw frankowych”

Kluczowe orzeczenia

Wybrane orzeczenia SN:

- uchwała SN z 19.09.2024 r., III CZP 5/24 (wpływ upadłości banku na bieg postępowania);
- uchwały SN z 26.10.2023 r., III CZP 156/22 i 19.10.2023 r., III CZP 12/23 (współuczestnictwo kredytobiorców);
- uchwała SN z 13.05.2022 r., III CZP 83/22 (wyłącznie sędziego-kredytobiorcy);
- uchwała SN z 15.09.2020 r., III CZP 87/19 (sposób formułowania żądania).

Zagadnienia proceduralne

Przyjmując do prowadzenia sprawę „frankową” warto rozważyć na wstępie:

- jakie są możliwości działania;
- jakie są oczekiwania klienta (→ nie zawsze klienci są zainteresowani długoterminową walką o ustalenie nieważności umowy – mogą optować za ugodą).

W celu przygotowania sprawy należy pozyskać od klienta:

- umowę z aneksami;
- załączniki do umowy;
- historię spłaty kredytu.

Zagadnienia proceduralne

Następnie należy przemyśleć, jakie roszczenia ma strona do zgłoszenia.

W okresie niestabilnego orzecznictwa powszechną praktyką było zgłaszanie kaskadowych roszczeń ewentualnych (ustalenie nieważności umowy → ustalenie nieważności lub bezskuteczności poszczególnych postanowień → unieważnienie umowy ze względu na nieuczciwe praktyki rynkowe).

W zakresie roszczeń pieniężnych kredytobiorca może dochodzić zwrotu wszystkich uiszczonych świadczeń (zgodnie z teorią dwóch kondycji). Dochodzenie zapłaty całej tej kwoty wiąże się z dwoma ryzykami:

- podniesienia przez bank zarzutu potrącenia w toku procesu, co wymaga cofnięcia powództwa (ale na płaszczyźnie kosztów sytuacja ta powinna być traktowana tak, jak spełnienie świadczenia w toku procesu);
- wytoczenia przez bank własnego powództwa o zapłatę (co rodzi problemy z podniesieniem zarzutu potrącenia przez kredytobiorcę).

Zagadnienia proceduralne

W rezultacie decydując się na dochodzenie roszczeń pieniężnych warto rozważyć następujące działanie:

- wezwanie banku do zwrotu wszystkich świadczeń spełnionych przez kredytobiorcę → postawienie w stan wymagalności całości świadczenia i podjęcie próby polubownego rozwiązania sporu;
- potrącenie wierzytelności kredytobiorcy z wzajemną wierzytelnością banku o zwrot udzielonego kapitału;
- wytoczenie powództwa o zapłatę nadwyżki, która pozostała po potrąceniu.

W ten sposób można wyczyścić przedpole do dalszych działań, a tym samym wyprzedzić działania ze strony banku i uniknąć wnikania klienta w dwa procesy.

Określenie żądania

W orzecznictwie TSUE częstokroć operuje się pojęciem „unieważnienia” umowy. Zgodnie z przyjętą siatką pojęciową w rodzimym języku prawnym i prawniczym „unieważnienie” następuje ze skutkiem na przyszłość (*ex nunc*), zaś „nieważność” jest stanem istniejącym od samego początku (*ex tunc*).

W przypadku umów o kredyty „frankowe” roszczenia dotyczą nieważności umów. Jeśli nawet w pozwie sformułowane zostanie żądanie „unieważnienia umowy”, a z jego treści wynika, że strona powołuje się na pierwotną nieważność umowy, to sąd może zinterpretować takie roszczenie jako roszczenie o ustalenie nieważności umowy (wyrok SN z 24.05.1995 r., I CRN 61/95)

Określenie żądania

Przystępując do sporządzenia pozwu w sprawie „frankowej” należy dokładnie rozważyć konstrukcję roszczenia niepieniężnego.

Żądanie uznania postanowienia wzorca umowy za niewiążące konsumenta (art. 385¹ k.c.) nie jest tożsame ani nie zawiera się w żądaniu ustalenia nieważności umowy (art. 58 k.c.).

(uchwała SN z 15.09.2020 r., III CZP 87/19)

Czym innym w kontekście art. 321 k.p.c. jest żądanie ustalenia nieważności umowy (nieistnienia stosunku prawnego), a czym innym żądanie ustalenia istnienia umowy o odmiennej treści!

Określenie żądania

Można odnotować pogląd, zgodnie z którym roszczenie kredytobiorcy nie powinno być formułowane jako „ustalenie nieważności umowy ...”, lecz jako „ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy...”.

W orzecznictwie SN można odnaleźć dwa kierunki interpretacji:

- brak możliwości uwzględnienia powództwa o ustalenie nieważności umowy z uwagi na treść art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c., art. 189 k.p.c. i art. 321 § 1 k.p.c. (wyrok SN z 1.06.2022 r., II CSKP 364/22);
- żądanie ustalenia nieważności umowy jest skrótem myślowym i zawiera w sobie żądanie ustalenia nieistnienia stosunku prawnego mającego wynikać z nieważnej umowy (uchwała SN z 23.09.2010 r., III CZP 57/10; postanowienie SN z 27.06.2024 r., I CSK 1105/24).

W praktyce sądów powszechnych akceptowane jest sformułowanie roszczenia jako ustalenie nieważności umowy. Podobne wnioski wypływają kontekstowo z innych orzeczeń SN (np. uchwała z 15.09.2020 r., III CZP 87/19).

Interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie

Zgodnie z ugruntowanym poglądem na gruncie art. 189 k.p.c. powód nie ma interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie, jeśli przysługuje mu roszczenie dalej idące.

Banki zarzucają zwykle, że powód nie ma interesu prawnego w powództwie o ustalenie nieważności umowy, bowiem może mu przysługiwać dalej idące roszczenie o zapłatę, bądź roszczenie o uzgodnienie treści księgi wieczystej.

W aktualnym orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że interes prawny w powództwie o ustalenie istnieje nawet wówczas, gdy powód może wytoczyć powództwo o zapłatę, ale samo powództwo o zapłatę nie pozwala osiągnąć konkretnych skutków prawnych w zakresie usunięcia niepewności sytuacji prawnej.

Interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie

Powództwo o ustalenie jest uzasadnione obok powództwa o zapłatę, gdy pozwoli na usunięcie niepewności w zakresie wszystkich skutków prawnych mogących wyniknąć z tego stosunku w przyszłości.

(zob. np. wyrok SN z 17.3.2022 r., II CSKP 474/22; wyrok SN z 19.5.2022 r., II CSKP 797/22 i przywołane tam orzecznictwo)

Argumenty, które przemawiają za istnieniem interesu prawnego w powództwie o ustalenie nieważności umowy (nieistnienie stosunku prawnego wynikającego z nieważnej umowy) wiążą się ściśle z kwestią zakresu prawomocności materialnej orzeczenia, potrzeby wyklarowania sytuacji prawnej na przyszłość (brak tytułu do dalszych płatności) oraz możliwości osiągnięcia innych skutków (np. wykreślenia hipoteki bez listu mazalnego).

Interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie

Wyrok sądu stwierdzający nieważność umowy, na podstawie której ujawniono w księdze wieczystej określone prawa, jest co do zasady „orzeczeniem wykazującym niezgodność” w rozumieniu art. 31 ust. 2 ustawy o księgach wieczystych i hipotece i może stanowić podstawę wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności między stanem prawnym ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym nieruchomości. Sąd wieczystoksięgowy mógłby uznać wyrok uwzględniający powództwo o ustalenie za dokument w rozumieniu art. 31 ust. 2 ww. ustawy, mimo że nie dotyczy wprost hipoteki, ponieważ zgodnie z art. 94 tejże ustawy wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką pociąga za sobą wygaśnięcie hipoteki.

(wyrok SA w Warszawie z 19.1.2022 r., V ACa 723/21)

Interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie

Nie powinno budzić większych wątpliwości, że kredytobiorca nie ma interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie, w sytuacji gdy doszło już do spłaty kredytu, bank traktuje umowę jako wykonaną i nie są utrzymywane zabezpieczenia (w szczególności wykreślono hipotekę).

W takim wypadku pomiędzy stronami pozostają wyłącznie rozliczenia pieniężne
→ wyrok ustalający nieistnienie stosunku prawnego nie zapewnia realizacji żadnego innego interesu poza zapłatą.

Właściwość sądu

art. 18 ustawy z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw

1. W okresie 5 lat od dnia wejścia w życie niniejszego przepisu [15.04.2023 r. – *przyp. MK*] powództwo konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem, wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu powód ma miejsce zamieszkania.

2. Przelew wierzytelności związanej z zawarciem umowy, o której mowa w ust. 1, nie wpływa na właściwość sądu określoną w tym przepisie. Pozew zawiera oznaczenie miejsca zamieszkania konsumenta.

Właściwość sądu

Celem ustanowienia właściwości wyłącznej w sprawach „frankowych” było odciążenie utworzonego w 2021 r. XXVIII Wydziału Cywilnego SO w Warszawie, w którym kumulowały się sprawy tego rodzaju (co wynikało ze stabilizacji linii orzeczniczej w kierunku oczekiwanym przez konsumentów, położenia siedzib większości banków oraz podmiotów specjalizujących się w dochodzeniu roszczeń w sprawach frankowych).

W ocenie ustawodawcy konieczne stało się wprowadzenie arbitralnego rozwiązania, wobec braku dostatecznej efektywności właściwości przemiennej wynikającej z art. 37² k.p.c., względnie art. 33 i art. 34 k.p.c.

Art. 18 ustawy nowelizującej nie ingeruje w jurysdykcję krajową.

Właściwość sądu

Właściwość wyłączna z art. 18 ustawy nowelizującej nie znajduje zastosowania, gdy powód mieszka poza granicami kraju. W takim wypadku możliwe są dwa rozwiązania:

- oznaczenie sądu właściwego przez SN na podstawie art. 45 § 1 k.p.c. → ale przepis odnosi się do braku możliwości ustalenia właściwości sądu na podstawie przepisów kodeksu, a nie innej ustawy!
- sięgnięcie do regulacji kodeksowej i ustalanie właściwości miejscowej sądu jako właściwości ogólnej lub przemiennej wynikającej z art. 33 lub art. 34 k.p.c.

Wyłączenie sędziego

Sędzia, który zawarł z bankiem będącym stroną postępowania umowę kredytu hipotecznego denominowanego lub indeksowanego we frankach szwajcarskich, nie jest z tej przyczyny wyłączony z mocy ustawy w sprawie, której przedmiotem są roszczenia związane z taką umową zawartą przez ten bank z innym podmiotem (art. 48 § 1 pkt 1 k.p.c.).

(uchwała SN z 13.5.2022 r., III CZP 83/22)

SN odmówił podjęcia uchwały odnośnie do istnienia podstawy wyłączenia sędziego na wniosek (art. 49 § 1 k.p.c.), choć w uzasadnieniu wskazał, że kwestia ta powinna być indywidualnie oceniana w warunkach danej sprawy.

Opłata i wartość przedmiotu sporu

art. 13a u.k.s.c.

W sprawach o roszczenia wynikające z czynności bankowych od strony będącej konsumentem lub osobą fizyczną prowadzącą gospodarstwo rodzinne przy wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia wynoszącej ponad 20 000 złotych pobiera się opłatę stałą w kwocie 1000 złotych.

Od powoda będącego konsumentem, dochodzącego w jednym pozwie kilku roszczeń wynikających z czynności bankowych, pobiera się na podstawie art. 13a u.k.s.c. jedną opłatę stałą, jeżeli wartość przedmiotu sporu dla tych roszczeń, ustalona na podstawie art. 21 k.p.c., przewyższa kwotę 20 000 zł.

(uchwała SN z 28.1.2022 r., III CZP 38/22)

Opłata i wartość przedmiotu sporu

Oznaczenie kwotą pieniężną wartości przedmiotu sporu wyrażonej w walucie obcej powinno być dokonane przy uwzględnieniu obowiązującego w chwili wniesienia pozwu kursu walut obcych, ustalonego przez NBP.

(wyrok SN z 18.5.1984r., I CR 121/84)

Jak obliczyć wartość przedmiotu sporu, gdy dochodzi do kumulacji roszczeń pieniężnych i niepieniężnych oraz zgłoszenia roszczeń ewentualnych?

→ postanowienie SN z 29.2.2024 r., III CZP 19/23 o przekazaniu sprawy do rozpoznania powiększonemu składowi

Współuczestnictwo

W sprawie o ustalenie nieważności umowy kredytu i o zwrot nienależnych świadczeń spełnionych na jej podstawie po stronie powodowej nie zachodzi współuczestnictwo konieczne kredytobiorców.

(uchwała SN z 26.10.2023 r., III CZP 156/22)

W sprawie przeciwko bankowi o ustalenie nieważności umowy kredytu nie zachodzi po stronie powodowej współuczestnictwo konieczne wszystkich kredytobiorców.

(uchwała SN z 19.10.2023 r., III CZP 12/23)

Co jednak ze współuczestnictwem koniecznym biernym w sprawie z powództwa banku?

Współuczestnictwo

Problemy może sprawiać sytuacja, w której pierwotnie umowa kredytu miała być zawarta pomiędzy małżonkami pozostającymi w ustroju wspólności majątkowej, natomiast w toku wykonywania umowy doszło do ustanowienia rozdzielności majątkowej (wskutek np. rozwodu lub zawarcia umowy majątkowej).

W jakim zakresie każdy z kredytobiorców może żądać zwrotu spełnionego świadczenia?

Za okres trwania wspólności każdy z kredytobiorców dysponuje roszczeniem o zwrot stosowanie do przysługującego udziału w majątku wspólnym.

Za czas po ustaniu wspólności każdy z kredytobiorców może dochodzić zwrotu samodzielnie spełnionych świadczeń na rzecz banku.

Wniosek o zabezpieczenie

Zgłaszając w sprawie „frankowej” roszczenia niepieniężne warto złożyć wniosek o udzielenie zabezpieczenia. Zabezpieczenie może być udzielone w takiej formie, jaką stosownie do okoliczności sąd uzna za odpowiednią (art. 755 § 1 k.p.c.).

Do uzyskania zabezpieczenia konieczne jest uprawdopodobnienie roszczenia i interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia (art. 730¹ § 1 i 2 k.p.c.), gdzie interes prawny występuje wówczas, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania.

Udzielając zabezpieczenie sąd uwzględnia interesy stron lub uczestników postępowania w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną, a obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę (art. 730¹ § 3 k.p.c.).

Wniosek o zabezpieczenie

Udzielenie zabezpieczenia roszczenia niepieniężnego ma zapewniać udzielenie należytej ochrony prawnej na czas trwania postępowania, przez co trzeba rozumieć także usunięciu naruszenia albo zagrożenia naruszenia dla praw uprawnionego.

Interes prawny w sprawach „frankowych” wiąże się również z ustabilizowaniem sytuacji stron i uniknięciem konieczności powtarzającego się rozszerzania powództwa lub wytaczania kolejnego powództwa.

Można rozważyć udzielenie zabezpieczenia m.in. przez:

- wstrzymanie obowiązku spłacania rat kredytowych,
- zakazanie wypowiedzenia umowy z powodu zaniechania spłat,
- przekazywania informacji o niespłaceniu kredytu do odpowiedniego rejestru.

Obecnie najczęściej zabezpieczenie sprowadza się do wstrzymania obowiązków płatniczych.

Wniosek o zabezpieczenie

W praktyce sądy często zwracały uwagę na to, czy strona wpłaciła na rzecz banku kwotę odpowiadającą wysokości udzielonego kapitału, co budzi wątpliwości w kontekście zasady dwóch kondycji i orzecznictwa TSUE.

art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z zasadą skuteczności należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może oddalić złożony przez konsumenta wniosek o zastosowanie środków tymczasowych mających na celu zawieszenie, w oczekiwaniu na ostateczne rozstrzygnięcie w przedmiocie unieważnienia zawartej przez tego konsumenta umowy kredytu ze względu na to, że owa umowa kredytu zawiera nieuczciwe warunki, spłaty rat miesięcznych należnych na podstawie tej umowy kredytu, w sytuacji gdy zastosowanie takich środków tymczasowych jest konieczne dla zapewnienia pełnej skuteczności tego orzeczenia.

wyrok TSUE z 15.6.2023 r., C-287/22, YQ, RJ przeciwko Getin Noble Bank S.A.

Postępowanie dowodowe

Na sądzie spoczywają obowiązki związane z weryfikacją z urzędu występowania w umowach klauzul abuzywnych oraz pozyskiwania dowodów na potrzeby stosowania przepisów statuujących reżim ochrony konsumenckiej.

(zob. m.in. wyrok TSUE 13.09.2018r., C-176/17, Profi Credit Polska S.A. v. Mariusz Wawrzosek; wyrok TSUE z 18.02.2016 r., C-49/14, Finanmadrid EFC v. Jesús Vincente Albán Zambrano, M.J. García Zapata i M.E. Caicedo Merino).

Nie zwalnia to jednak strony z własnej aktywności w postępowaniu w zakresie podnoszenia twierdzeń i zgłaszania wniosków dowodowych.

W sporach konsumenckich należy pamiętać, że obowiązuje jednokierunkowa prekluzja (art. 458¹⁵ k.p.c.).

Wnioski dowodowe

Kluczowe znaczenie dla postępowania w sprawie „frankowej” mają:

- dokumenty (umowa kredytowa wraz z dokumentacją towarzyszącą, aneksy, historia spłaty kredytu i potwierdzenia przelewów);
- przesłuchanie stron.

Opcjonalnie wchodzi w rachubę przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków (którzy zwykle odgrywają rolę z perspektywy przyjętej taktyki banku).

Coraz mniejsze znaczenie mają dowody z opinii biegłych, które odgrywały istotną rolę w przypadku roszczeń dotyczących „odfrankowania” umów.

Wnioski dowodowe

Strona powodowa może być zainteresowana zobowiązaniem przez sąd banku do przedstawienia wyciągu z ksiąg bankowych i zestawienia rozliczenia kredytu hipotecznego zaciągniętego przez powoda ze wskazaniem stanu rozliczeń w walucie polskiej i obcej.

Strona pozwana w świetle art. 248 k.p.c. może być zobowiązana do przedstawienia dokumentów i nie może się uchylić od tego, jeśli ryzykuje wyłącznie przegraniem sprawy.

Nie wchodzi również w rachubę powołanie się na tajemnicę bankową (art. 104 ust. 3 pr. bank.).

Banki odmawiają dostarczenia dokumentów wskazując, że w ten sposób mieliby wyręczać powodów w inicjatywie dowodowej wbrew art. 6 k.c. (sic!) → odmowa przedstawienia dokumentu powinna by oceniana w kontekście art. 233 § 2 k.p.c.

Przesłuchanie stron

Przesłuchanie stron w sprawie „frankowej” ze względów faktycznych ogranicza się do przesłuchania kredytobiorców (art. 302 § 1 k.p.c.).

Przesłuchanie strony zmierza do wyjaśnienia okoliczności zawarcia umowy kredytu, stopnia zrozumienia jej mechanizmów i przejrzystości, identyfikacji ryzyk związanych z kredytem oraz woli konsumenta co do dalszego związania umową kredytową.

Rozważane są rozwiązania legislacyjne zmierzające do wprowadzenia pisemnego przesłuchania strony w sprawach „frankowych”.

Aktualnie np. SO w Warszawie, XXVIII Wydział Cywilny stosuje nieurzędowy formularz oświadczenia dotyczącego braku dalszej woli związania kredytem.

Przesłuchanie stron

Pytania do strony dotyczą tego:

- jaki był cel zaciągnięcia kredytu;
- czy mieszkanie finansowane z kredytu było przeznaczone na zaspokojenie własnych potrzeb;
- czy kredyt był związany z działalnością gospodarczą;
- jakie jest wykształcenie klienta i jego zawód;
- jaki był związek kredytobiorcy z walutą obcą (zarabianie w walucie lub finansowanie inwestycji w walucie) oraz skąd wyniknęła decyzja wzięcia kredytu waloryzowanego;
- czy kredytobiorca był zachęcany do wzięcia kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej;
- jak przedstawiano korzyści zaciągnięcia kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej;
- z jakim ryzykiem kursowym klient był zaznajomiony;
- czy klient wiedział, jak jest ustalany kurs wymiany waluty obcej;
- czy klient wiedział, czym jest spread walutowy;

Przesłuchanie stron

Pytania do strony dotyczą tego:

- czy bank przedstawiał konkurencyjną ofertę kredytu złotówkowego;
- czy klient miał udostępnioną umowę do przejrzania przed podpisaniem;
- ile spotkań odbyło się przed zawarciem umowy i czy klient korzystał z pomocy wyspecjalizowanych doradców;
- czy klient mógł realnie negocjować warunki umowy;
- czy na moment zawarcia umowy klient miał informację, w jakiej kwocie kredyt zostanie uruchomiony (kredyty denominowane) albo w jakiej kwocie w walucie obcej kredyt będzie wyrażony (kredyty indeksowane);
- czy kredyt był uruchomiony w dniu podpisania umowy;
- czy w trakcie wykonywania umowy klient był zaskakiwany zmianami kursu waluty obcej;
- w jakiej walucie klient spłacał kredyt i w jakiej kwocie dokonał dotychczas spłat;
- czy klient jest świadomy skutków ustalenia nieważności umowy;
- czy klient jest zainteresowany dalszym trwaniem umowy.

Upadłość banku

Postępowanie sądowe z powództwa kredytobiorcy będącego konsumentem o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego z umowy kredytu, prowadzone przeciwko bankowi, co do którego w toku postępowania ogłoszono upadłość, nie jest sprawą „o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości” w rozumieniu art. 145 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, a tym samym może być podjęte z chwilą ustalenia osoby pełniącej funkcję syndyka.

(uchwała SN z 19 września 2024 r., III CZP 5/24)

Projekt ustawy frankowej

Projektowane jest wprowadzenie szczególnej regulacji ustawowej pozwalającej na przyspieszenie rozpoznawania spraw frankowych i rozładowanie zatorów orzecznich, w tym także przez zachęcenie banków do ograniczenia własnych akcji procesowych i ukierunkowanie na zawieranie ugód.

Przewidywane rozwiązania mogą dotyczyć:

- wstrzymania *ex lege* obowiązku spełniania świadczeń;
- rozszerzenia możliwości posłużenia się zarzutem potrącenia;
- większych możliwości wyrokowania na posiedzeniach niejawnych;
- przesłuchania stron na piśmie.

Zgłaszane były również pomysły dotyczące m.in. łączenia postępowań lub zmiany właściwości sądów w przypadku roszczeń o ustalenie.

Trudno spodziewać się szczególnej regulacji dotyczącej SLAPP (strategic lawsuit against public participation) → dyrektywa 2024/1069.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych opartych na klauzuli WIBOR

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

W sytuacji, gdy ustabilizowała się linia orzecznicza dot. kredytów „frankowych”, i doszło do znaczącego podniesienia stóp procentowych, pojawił się trend kwestionowania postanowień umów kredytowych (złotówkowych), w których odsetki kapitałowe zostały powiązane ze wskaźnikiem referencyjnym WIBOR (oprocentowanie stopą zmienną stanowiącą sumę wskaźnika WIBOR i marży banku).

Wg danych podawanych przez ZBP na koniec lipca 2024 r. toczyło się ok. 1.100 spraw, w których kwestionowane były postanowienia umów kredytowych dotyczących wskaźnika WIBOR i żadne nie skończyło się korzystnie dla kredytobiorców.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

WIBOR (za GPW Benchmark S.A.) – wskaźnik referencyjny stopy procentowej w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 22 rozporządzenia BMR będący kluczowym wskaźnikiem referencyjnym w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 25 rozporządzenia BMR odzwierciedlający poziom stopy procentowej, po jakiej Depozyty na określone Terminy Fixingowe byłyby składane przez podmioty spełniające Kryteria Uczestnika Fixingu w innych podmiotach, spełniających Kryteria Uczestnika Fixingu.

WIBOR (Warsaw Interbank Offered Rate) – w uproszczeniu to wskaźnik referencyjny stanowiący średnią stawkę procentową, po której udzielane są pożyczki między bankami komercyjnymi bez ustanawiania zabezpieczeń.

GPW Benchmark S.A. - spółka kontrolowana przez Giełdę Papierów Wartościowych S.A., która zgodnie z decyzją KNF jest administratorem wskaźników referencyjnych stóp procentowych w rozumieniu rozporządzenia BMR wpisanym do rejestru ESMA (Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych).

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

art. 3 ust. 1 rozporządzenia 2016/1011 w sprawie indeksów stosowanych jako wskaźniki referencyjne w instrumentach finansowych i umowach finansowych lub do pomiaru wyników funduszy inwestycyjnych (BMR)

22) „wskaźnik referencyjny stóp procentowych” oznacza wskaźnik referencyjny, który (...) jest wyznaczany w oparciu o stopę, według której banki mogą udzielać pożyczek innym bankom lub agentom lub pożyczać od innych banków lub agentów na rynku finansowym;

(...)

25) „kluczowy wskaźnik referencyjny” oznacza wskaźnik referencyjny inny niż wskaźnik referencyjny danych regulowanych, który spełnia jeden z warunków określonych w art. 20 ust. 1 i znajduje się w wykazie sporządzonym przez Komisję na podstawie tego artykułu.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

Odwołanie do **stawki WIBOR** występuje również w przestrzeni normatywnej, np.:

- **na gruncie ustawowym** - m.in. art.15c ustawy o społecznych formach rozwoju mieszkalnictwa i art. 4 ustawy o restrukturyzacji zadłużenia podmiotów prowadzących gospodarstwa rolne, a także pośrednio w ustawie o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (przez odwołanie do rozporządzenia BMR);
- przy **uproszczeniu *safe harbour* w cenach transferowych** na potrzeby odstąpienia od sporządzania dokumentacji cen transferowych i wykluczenia możliwości kwestionowania przez organy podatkowe oprocentowania pożyczek pomiędzy podmiotami powiązаныmi (art. 11g ustawy o CIT i art. 23s ustawy o PIT) → WIBOR pojawia się w obwieszczeniu MF na potrzeby ustalenia rynkowej stopy oprocentowania pożyczki.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

Konsumenci kwestionujący postanowienia umów kredytowych bazujących na stawkach WIBOR zmierzają do wyeliminowania z umowy tego wskaźnika referencyjnego i „przekształcenia” umów kredytowych z oprocentowaniem zmiennym w umowy oparte na oprocentowaniu stałym (marży banku), bądź do ustalenia nieważności takich umów.

Istotny pogląd sprzyjający kwestionowaniu kredytów złotówkowych wyraził Rzecznik Finansowy.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

Argumenty zgłaszane za kwestionowaniem wskaźnika WIBOR w umowach kredytowych dotyczą:

- przerwania ryzyka finansowego wyłącznie na kredytobiorców;
- wpływu banków na kształtowanie wskaźnika WIBOR;
- nieinformowania o sposobie ustalania wskaźnika WIBOR i braku przewidywalności dla konsumenta kształtowania się tego wskaźnika w przyszłości;
- sprzeczności ustaleń wskaźnika WIBOR z wymaganiami rozporządzenia BMR;
- braku faktycznego funkcjonowania pożyczek na rynku międzybankowym;
- braku należytego informowania o ryzyku finansowym.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

W kontekście obowiązków informacyjnych trzeba zwrócić uwagę na kilka orzeczeń TSUE:

- wyrok TSUE z 30.04.2014 r., C-26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai v. OTP Jelzálogbank Zrt i wyrok TSUE z 20.09.2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. v. Banca Românească SA → wymóg wyrażenia warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem, w konsekwencji czego należy zapewnić kredytobiorcom informacje wystarczające do podjęcia przez nich świadomych i rozważnych decyzji oraz przewidzenia konsekwencji ekonomicznych podjętych działań;
- wyrok TSUE z 9.07.2020 r., C-452/18, Ibercaja Banco → nie można wymagać, by konsument był informowany o ostatecznych skutkach finansowych zobowiązania, gdy te zależą od czynników niekontrolowanych przez bank, ale konsument musi być poinformowany o możliwości wystąpienia zdarzeń wpływających na rozmiar zobowiązania, a w tym na zmianę oprocentowania kredytu;
- wyrok TSUE z 3.03.2020 r., C-125/18, Gomez del Moral Gausch → konieczność zrozumienia metody obliczania stopy procentowej;
- post. TSUE z 17.11.2021 r., C-655/20 Gomez del Moral Gausch II → nie ma potrzeby przedstawiania danych historycznych i pełnej definicji wskaźnika referencyjnego, jeśli dane są oficjalnie publikowane.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

Argumenty przemawiające za skutecznością postanowień uzależniających świadczenia kredytobiorców od stawki WIBOR dotyczą:

- należytego wypełniania obowiązków informacyjnych;
- świadomości zmienności stóp procentowych;
- jednoznaczności i przejrzystości postanowień umownych;
- ustalania wskaźnika WIBOR przez administratora pozostającego pod kontrolą KNF i stosującego transparentną procedurę ustalania tego wskaźnik;
- ustalania wskaźnika WIBOR zgodnie z wymaganiami rozporządzenia BMR.

Ten kierunek argumentacji jest wspierany w stanowiskach KNF. Przeciwno podważaniu kredytów opartych na klauzuli WIBOR wypowiedzieli się również m.in. NBP, KSF, BFG, MF.

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

Postanowieniem z 31.05.2024 r. SO w Częstochowie (I C 1226/23) zwrócił się do TSUE z pytaniami prawnymi:

1. czy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że pozwala on na badanie postanowień umownych dotyczących zmiennego oprocentowania w oparciu o wskaźnik referencyjny WIBOR?
2. jeśli tak, to czy art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że pozwala on na badanie postanowień umownych dotyczących zmiennego oprocentowania w oparciu o wskaźnik referencyjny WIBOR?
3. jeśli tak, to czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że postanowienia umowy dotyczące zmiennego oprocentowania w oparciu o wskaźnik referencyjny WIBOR można traktować jako stojące w sprzeczności z wymogami dobrej wiary i powodujące znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, z uwagi na niewłaściwe poinformowanie konsumenta odnośnie do narażenia na ryzyko zmiennej stopy procentowej, w tym w szczególności niewskazaniu w jaki sposób ustala się wskaźnik referencyjny będący podstawą ustalania zmiennego oprocentowania i jakie wątpliwości są związane z jego nietransparentnością oraz nierównomierny rozkład tego ryzyka na strony umowy?
4. jeśli tak, to czy art. 6 ust 1 w zw. z art. 3 ust. 1 i 2 zdanie 2 oraz art. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż w przypadku uznania za nieuczciwe postanowienia umownego dotyczącego zmiennego oprocentowania w oparciu o wskaźnik referencyjny WIBOR możliwe jest dalsze funkcjonowanie umowy (jako umowy z oprocentowaniem stałym przy zachowaniu stawki marży Banku)?

Kwestionowanie kredytów złotówkowych

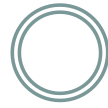

Pytania SO w Częstochowie są rozpoznawane w sprawie o sygn. C-471/24.

Z doniesień medialnych wynika, że stanowisko rządowe w sprawie optuje za udzieleniem negatywnych odpowiedzi na wszystkie pytania.

Zasadniczym argumentem jest to, że instrumenty z dyrektywy 93/13 nie mogą prowadzić do podważenia systemu wskaźników referencyjnych wynikającego z rozporządzenia BMR i stosowanych w ustawie (wskutek czego art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie pozwala na badanie postanowień umownych związanych z pozytywną regulacją prawa powszechnie obowiązującego) → sam wskaźnik WIBOR nie powinien podlegać badaniu na gruncie dyrektywy konsumenckiej.

Sprawa przed TSUE może być przyczyną zawieszenia postępowania także w innych sprawach → art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c.

Dziękuję za uwagę!